

NOTIQ VA UNING IFODASI

Mayor Erkayev Berdiyov Yo'ldoshevich

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari

Kichik mutaxassislar tayyorlash markazi

Qurollanish va otish sikli katta o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada notiqlik san'atining ahamiyati, uning ifodasi, turlari, texnologiyasi va o'ziga xosliklari muhokama etiladi.

Kalit so'zlar: *Notiq, metod, tinglovchi, suhbat, diqqat, texnologiya.*

ABSTRACT

This article discusses the importance of public speaking, its expression, types, technology and peculiarities.

Key words: *Speaker, method, listener, conversation, attention, technology.*

KIRISH

Notiqlik ko'pgina sohalarda bo'lgani kabi, ta'limda ham o'ta muhim ahamiyatga ega jarayon hisoblanadi. Inson nutq orqali katta maqsadlariga erishishi mumkin. Ta'lim beruvchining notiqlik qobiliyati tinglovchining savodxonlik darajasini belgilab beradi desak mubolag'a bo'lmaydi.

Mutaxassislarning notiqlik masalasida tavsiyalarini quyidagicha qoidalarga keltiramiz:

- nutq barcha jihatlarida to'g'ri bo'lishi kerak;
- monotoniyadan qochish kerak;
- nutqning sur'atining o'rtasiga yopishib oling;
- barcha tinglovchilar yaxshi tinglashi uchun baland ovozda gapirishingiz kerak.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Ma'ruzachi har doim ham nutqni oldindan tayyorlash uchun imkoniyatga ega bo'lmasligi mumkin. Bunday paytda siz nutqni so'zlash paytida yaratishingiz kerak. Improvizatsiya qilingan spektakl, qoida tariqasida, tomoshabinlar tomonidan yaxshi qabul qilinadi va tomoshabinlar bilan to'g'ridan-to'g'ri aloqa o'rnatiladi. Biroq, ishlov berilmagan nutq butunlay silliq bo'lmasligi mumkin, notiq har doim muhim tushunchalarni ajratib olishga vaqt topa olmaydi va nutqdagi ba'zi muammolar yoritilmay qoladi. Tomoshabinlar oldida "nutq so'zlash" bu yuqori mahorat, uzoq va mashaqqatli mehnat natijasi, ma'ruzachining tajribasi va nazariy tayyorgarligining ko'rsatkichidir.

Shuni esda tutish kerakki, ma'ruzachining eng samarali quroli - bu uning ovozidir. Aytishlaricha, taniqli siyosatchi va a'lo darajadagi notiq Uinston Cherchill har bir chiqishiga puxta tayyorgarlik ko'rgan. U nutqning tayyor matnini bir necha bor o'qirdi va uning so'zlari tinglovchilarga ta'sirchan ta'sir ko'rsatishi uchun hoshiyalarni qayd etardi. Shunday qilib, birida chekkada qo'lyozmalar quyidagi yozuvga yozildi: "Mana shu yerda ovozimni ko'tarishim kerak, dalillar yetarli emas!".

Ommaviy nutqning odatiy kamchiliklari.

So'z tanqisligi. Bu oz miqdordagi so'zlardan notiqning ko'p foydalanishi, so'zlarning doimiy takrorlanishi haqiqiy ma'noda tinglovchini zeriktiradi, notiqni tushkunlik soladi va o'zining yomon ta'lim olgani va intellektual darajasi past ekanini bildirib qo'yadi.

Uslubning mos kelmasligi. Shuni esda tutish kerakki, turli xil uslublardan foydalangan holda turli xil ma'naviy va axloqiy qadriyatlar haqida gaplashish kerak. Shuningdek, har bir vaziyatda o'ziga xos uslub qo'llash talab qilinadi.

Uzunlik. Juda uzoq bo'lgan murakkab mulohazalar qisqartirilishi kerak va murakkab jumlar 2-3 jumlagacha bo'lingani ma'qul bo'ladi.

Haddan tashqari qisqartirish. Ba'zi bir ma'lumotni o'tkazib yuborish yoki biror narsa demagan holda, ma'ruzachi nutqini tugatib qo'yishi mumkin.

Noma'lum va notanish so'zlarni qo'llash. Nutq jarayonida tinglovchilarga noma'lum yoki notanish bo'lgan so'zlardan, juda ixtisoslashgan atamalardan, eskirgan so'zlardan foydalanish ham yaramaydi.

Dissonans onlari. Ehhh ... mmmmmm kabi pauzalar (parazitar so'zlar) uchun ko'p sonli tovush to'ldiruvchilardan qochish kerak ... bu qanday? ... qanday qilib? ... va boshqalar, shuningdek, dissonant harflar - undoshning takrorlanishi ...).

Ommaviy nutq samaradorligining eng muhim sharti tinglovchilar bilan aloqa qilishdir. Uning tashkil etilishi, shubhasiz, birinchi navbatda, muhokama qilinayotgan muammoning dolzarbligi, ushbu masalani yoritishda yangiligi bilan bog'liq. Tajribali ma'ruzachilar nutqning boshida hech qachon muhim g'oyalarni ifoda etmaydilar, chunki ular biladilarki, bu bosqichda tinglovchilar shunchaki notiqqa o'rganib qolishgan. Ba'zan ma'ruzachi tinglovchilarning qiziqishini uyg'otish uchun munozarali bayonot yo'liga o'tishga majbur bo'ladi.

Tinglovchilar ma'ruzachiga befarq bo'lmaydilar va notiq ham o'zini xuddi bo'sh joyda gapirayotgandek emas, balki hammaga murojaat qilayotgandek taassurot uyg'otishi lozim. Shuningdek, imo-ishoralar tinglovchilarning maqsadlariga mos kelishi, ya'ni ularning soni va intensivligi mos kelishi kerak.

Nutq va tinglovchilarning tabiati. Psixologlar bu muhim shart ekanligini ta'kidlaydilar. Ma'ruzachi va tinglovchilar o'rtasidagi aloqalarning paydo bo'lishi ma'ruzachining tinglovchilarga samimiy hurmati, ularni aloqa sheriklari deb tan olish, do'stona va professional yondashuviga bog'liq.

Ayrim psixologlar bunday nutq shakllarini istisno qiladi va notiqning turli ko'rinishlarida xatti-harakatlari agressivlik sifatida (haqorat, tahdid, kamsitish) va demagogiya (yolg'on) deb baholaydi.

Tinglovchilar ma'ruzachining maqsadini bilishga qaratilgan, ya'ni u bizga "o'rgatish", "xursand qilish", "ko'zlarimizni ochish" uchun kelganmi yoki tashvish va talablarni ifoda etadimi, aniqlik kiritish uchun savol berishadi.

Professional munosabat har qanday tinglovchilar - do'stona, boshqasi tajovuzkor va ma'ruzachiga befarqlikni bildiradigan kishi bilan ishlash qobiliyatini anglatadi. Notiqning nutqi bu uning kasbiy faoliyati va u zarur his-tuyg'ulariga bo'ysunib, ishning manfaatlariga amal qilishidir.

Tashqi tomondan, aloqa jamoatchilikning xatti-harakatlarida namoyon bo'ladi. Ma'ruzachi va tinglovchi o'rtasidagi o'zaro tushunishning asosiy ko'rsatkichlari tinglash - ma'ruzachining so'zlariga ijobiy munosabat, tomoshabinlar e'tiborining tashqi ko'rinishi: ularning holati, yo'naltirilgan qarash, ma'qullash undovlari, tabassum, qahqaha, qarsaklar.

XULOSA VA MUNOZARA

Xulosa o'rnida aytilish mumkinki, notiqlikda muvaffaqiyatga erishish uchun quyidagi qoidalarni eslab qolish kerak:

1. Raqibning shaxsiy fazilatlarini, afzalliklarini, turmush tarzi, hayoti emas, balki fikrini, nuqtai nazarini, qarashlarini inkor etish kerak.
2. Tinglovchilarning his-tuyg'ulariga berilib ketishini boshqarish kerak.
3. Biror kishining qarashlarini u mansub bo'lgan guruhning qarashlari bilan tenglashtirmaslik kerak (ular mutlaqo mos kelishi shart emas).
4. Siz raqiblarning fikrlarini buzolmaysiz. Iqtibosni noziklik bilan aniqlang.
5. Shaxsiy fazilatlaringizni sir tutmang, biron bir tadbirda, qo'shma tadbirlarda va hokazolarda o'z rolingizni sun'iy oshirmang.

REFERENCES

1. Bezmenova N.A. Ocherki po teorii i istorii ritoriki.- M. Nauka. 1991
2. Bekmirzaev N. Nutq madaniyati va notiqlik asoslari.Fan. 2007.
3. Jumaniyozov R., Salimov S. G'oyaviy tarbiyada notiqlik san'ati. T., 2002.
4. Muhammadjonova L. Notiqlik san'ati. T., Universitet, 2007.

5. Baxodirovich, A. B. (2021, September). Some teaching techniques recommended by TESOL organization trainers and community to facilitate and conduct EFL lessons.“. In *IMPROVING THE QUALITY AND EFFECTIVENESS OF PRIMARY EDUCATION: STRATEGY, INNOVATION AND BEST PRACTICES” INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE. Bukhara State University, Uzbekistan* (p. 462).
6. кизи Гиёсова, В. А. (2022). ТОТЕМИСТИЧЕСКОЕ ПРОИСХОЖДЕНИЕ СКАЗОК О ЖИВОТНЫХ. *THE ROLE OF SCIENCE AND INNOVATION IN THE MODERN WORLD*, 1(1), 133-139.
7. kizi Giyosova, V. A., & Sabirov, N. K. FAIRY TALES OF THE RUSSIAN AND UZBEK PEOPLES (COMPARATIVE APPROACH).
8. Авазовна, Г. В. (2022). THE SOCIOLOGICAL NATURE OF THE ADDRESS. *EPRA International Journal of Research and Development (IJRD)*, 7(7), 81-86.
9. Ashurbayeva, R. Q. (2022). SHARQDA INTEGRATIV TA'LIMOTNING ILDIZI. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 2(08), 89-92.
10. Ashurbayeva, R. Q. (2022). INTEGRATIVE APPROACHES AND METHODS TOWARDS THE IMPLEMENTATION IN THE SYSTEM OF ADMINISTRATIVE EDUCATION. *Gospodarka i Innowacje.*, 27, 60-65.
11. Yuldasheva, D., Ashurbayeva, R., Asadova, S., & Yusupova, D. (2019). Use of an Integrative Research on the Education System. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE) ISSN: 2277-3878, Volume-8 Issue-4*, (November 2019), 7661.
12. Ашурбаева, Р. К. (2020). Интеграционный подход в системе образования. In *Colloquium-journal* (No. 12 (64), pp. 61-63). Голопристанський міськрайонний центр зайнятості.
13. Voxodirova, F., Isroilova, D., Abduraxmanov, M., & Yuldasheva, D. (2022). DIFFICULTIES IN TEACHING THE GRAMMATICAL FEATURES OF CONJUNCTIONS. *Science and innovation*, 1(B7), 1421-1422.
14. Artikbayeva, Z. A., & Egamova, G. A. (2022). Boshlang 'ich sinf ona tili darsliklarida so 'z birikmasi yuzasidan berilgan bilimlar tahlili. *Science and Education*, 3(2), 734-739.
15. Садулаева, А. (2022). Тил ва madaniyatning lingvomadaniy aloqalari. *Развитие лингвистики и литературоведения и образовательных технологий в эпоху глобализации*, 1(1), 62-64.

16. Садуллаева, А., & Сейтянов, Ж. (2022). Differences of application of the concept " muhabbat/love" in poetry genre. *Ренессанс в парадигме новаций образования и технологий в XXI веке*, (1), 89-91.
17. Nizamaddinovna, S. A. (2021). Specific Expression of the Concept" Love" at the Level of Lexical Units. *Journal of Ethics and Diversity in International Communication*, 1(5), 49-53.
18. Муминов, С. (2020). Минбар салобати. *Бадий адабиётда нутқ ва услуб муаммолари*.
19. Муминов, С. М., & Мўминов, Ш. С. (2022). ШАХС МАЪНАВИЯТИНИ ЎСТИРИШДА РАВБАТНИНГ ЎРНИ ВА УНИНГ РАВБАР МУЛОҚОТ ХУЛҚИДА НАМОЁН БЎЛИШИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(Special Issue 23), 689-696.
20. Мўминов, Ш. С. (2022). РАВБАР НУТҚИНИНГ ТАЪСИР ЎТКАЗИШ УСУЛЛАРИ. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(3), 418-426.
21. Мо'минov, S. (2020). Мутолаа маданиятининг лингвокультурологик тамойиллари. *FarDU. ILMIY XAVARLAR–НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК. ФЕРГУ*.
22. Азимова, У. А., & Шукурджанова, С. А. (2020). Значение русско-узбекской филологии в преподавании. *Наука и образование сегодня*, (6-1 (53)), 60-62.
23. Зотов, М. А., Азимова, У. Б., & Красникова, И. В. ИЗБИРАТЕЛЬНОСТЬ ВНИМАНИЯ У СТУДЕНТОВ С РАЗЛИЧНЫМИ ВЕГЕТОТИПАМИ. *НАУЧНОЕ СООБЩЕСТВО СТУДЕНТОВ XXI СТОЛЕТИЯ. ЕСТЕСТВЕННЫЕ НАУКИ*, 25.
24. Azimova, U. (2021). " Tazkirayi Qayyumiy" is an important source in the study of Uzbek literature. *ASIAN JOURNAL OF MULTIDIMENSIONAL RESEARCH*, 10(5), 234-237.